

УДК 746.3.01:391](=161.2)(045)

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2025-1-62>

Дмитро ТІТОР

магістрант кафедри культурології, факультету культури та мистецтв, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025

ORCID: 0009-0005-4363-1683

Віктор ШОСТАК

кандидат історичних наук, доцент кафедри культурології, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025

ORCID: 0000-0002-4837-9633

Бібліографічний опис статті: Тітор, Д., Шостак, В. (2025). Світоглядно-ментальні особливості традиційної української вишивки. *Fine Art and Culture Studies*, 1, 446–451, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-1-62>

СВІТОГЛЯДНО-МЕНТАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ТРАДИЦІЙНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ВИШИВКИ

Сучасний стан українського суспільства характеризується зростанням етнічної свідомості, посиленням інтересом до власної культури і культурної спадщини. Вишивка, як одна з найдавніших форм української етнокультури, відображає етнічну пам'ять, історичний досвід і духовні цінності народу.

Метою статті є аналіз світоглядно-ментальних особливостей української вишивки, розкриття її значення в контексті формування етнічної самосвідомості українського народу. **Методологія дослідження** полягає у тому, що в роботі були використані науково-теоретичний підхід до дослідження ментальних особливостей української вишивки, метод аналізу і синтезу. Реалізація поставленої мети відбувається через вирішення наступних **завдань**: 1) розкриття сутності і поняття ментальності як особливого способу мислення, звичок та уявлення людей; 2) дослідження технології і символіки вишивки як процесу абстрагування і створення складної абстрактно-знакової системи відображення дійсності; 3) визначення особливостей етнічних маркерів орнаментів як культурно-історичного феномену на різних етапах розвитку етносу і формування власних символічних систем.

Наукова новизна. У статті розкривається символічне значення української вишивки як носія етнічної ментальності, що відображає глибинні архетипи та культурні коди, сформовані під впливом історичної спадщини та взаємодії з навколишнім середовищем.

Як **висновок** у статті наголошується, що народне декоративно-прикладне мистецтво є носієм традицій і зберігає архетипи, які охоплюють міфологічні, історичні, та естетичні аспекти. Воно виражає колективну свідомість і ментальність народу, демонструючи його етнічні, психологічні та соціальні характеристики через художні образи. Символіка, закладена в орнаментах, відображає культурні цінності народу та забезпечує зв'язок між минулим і сучасним. Аналіз символіки вишивки допомагає розкрити таємні символи й коди української культурної свідомості.

Ключові слова: культурні цінності, вишивка, орнамент, символи, етнос, ментальність, архетипи.

Dmytro TITOR

Master's degree student of the Department of Cultural Studies, Faculty of Culture and Arts, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli ave., Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

ORCID: 0009-0005-4363-1683

Viktor SHOSTAK

PhD in History, Associate Professor at the Department of Cultural Studies, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli ave., Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0002-4837-9633

To cite this article: Titor, D., Shostak, V. (2025). Svitohliadno-mentalni osoblyvosti tradytsiinoi ukrainskoi vyshyvky. [Ideological and mental peculiarities of traditional Ukrainian embroidery]. *Fine Art and Culture Studies*, 1, 446–451, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-1-62>

IDEOLOGICAL AND MENTAL PECULIARITIES OF TRADITIONAL UKRAINIAN EMBROIDERY

The current state of Ukrainian society is characterized by the growth of ethnic consciousness and an increased interest in their own culture and cultural heritage. Embroidery, as one of the oldest forms of Ukrainian ethnic culture, reflects the ethnic memory, historical experience and spiritual values of the people.

***The purpose** of the article is to analyze the ideological and mental features of Ukrainian embroidery, to reveal its significance in the context of the formation of the ethnic identity of the Ukrainian people. **The methodology of the research** includes a scientific-theoretical approach to studying the terms mentioned above, along with methods of analysis and synthesis. This goal is accomplished by addressing the following tasks: 1) to reveal the essence and concept of mentality as a special way of thinking, habits and perceptions of people; 2) to study the technology and symbolism of embroidery as a process of abstraction and creation of a complex abstract-sign system of reality reflection; 3) to determine the features of ethnic markers of ornaments as a cultural and historical phenomenon at different stages of ethnic development and the formation of their own symbolic systems.*

***Scientific novelty.** The article reveals the symbolic significance of Ukrainian embroidery as a carrier of ethnic mentality, reflecting deep archetypes and cultural codes formed under the influence of historical heritage and interaction with the environment.*

*In **conclusion**, the article emphasizes that folk arts and crafts are a carrier of traditions and preserve archetypes that cover mythological, historical, and aesthetic aspects. It expresses the collective consciousness and mentality of the people, demonstrating their ethnic, psychological and social characteristics through artistic images. The symbolism embedded in the ornaments reflects the cultural values of the people and provides a link between the past and the present. The analysis of embroidery symbolism helps to reveal secret symbols and codes of Ukrainian mentality.*

***Key words:** cultural values, embroidery, ornament, symbols, ethnicity, mentality, archetypes.*

Постановка проблеми. Міфопоетична картина світу наших предків, відтворювана протягом століть кожного разу різними матеріалами та техніками, збереглася до сьогодення в орнаментальній системі вишивки народного одягу. Однак, зі зміною традиційного способу життя та впливом глобалізації ми дедалі більше віддаляємося від першопочаткового значення народної символіки. На сучасному етапі розвитку суспільства розтлумачити різні варіації знаків і символів народної вишивки у всій повноті є надскладним завданням для мистецтвознавства, етнографії та семіотики. Недостатність системних досліджень і єдиного підходу до трактування символів ускладнює їхнє розуміння та використання в сучасному культурному просторі. З огляду на це, виникає потреба у ґрунтовному вивченні української вишивки як важливого елементу національної культури, що сприяє усвідомленню власної ідентичності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вперше українську вишивку як етнокультурне явище, що виражає етнічну пам'ять і першовитоки народу досліджувала Р. Захарчук-Чугай (Захарчук-Чугай, 1988, с. 14). Л. Костюк аналізує етноментальний аспект українського декоративно-прикладного мистецтва як складової частини художньої культури (Костюк, 2020, с. 168). Д. Сабол вивчає вплив української народної вишивки на етнічну свідомість, її етнокультурний та освітньо-виховний потен-

ціал. Особливу увагу дослідниця приділяє психологічному феномену традиційної вишивки, а саме її розвивальним і терапевтичним можливостям (Сабол, 2020, с. 91). М. Чумарна розглядає українську вишивку як носія ментальних кодів народу, розкриваючи її символіку та сакральний зміст (Чумарна, 2008, с. 136).

Мета роботи – дослідити вишивку як явище народної культури, що відображає історичну спадщину та художню творчість українців і розглянути її взаємозв'язок з ментальними особливостями українського етносу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ментальність – це слово, яке описує особливий спосіб мислення, звичок та уявлень людей. Це не лише правила чи традиції, а щось глибше – те, що ми відчуваємо, але не завжди усвідомлюємо. «Мала енциклопедія етнодержавництва» визначає ментальність як «загальне психологічне оснащення представників тієї чи іншої культури, яке дає можливість хаотичний потік різноманітних вражень інтегрувати свідомістю у певне світосприйняття. Воно і визначає, врешті-решт, поведінку людини, соціальної групи, суспільства, внаслідок чого суб'єктивний «зріз» суспільної динаміки органічно включається до об'єктивного історичного процесу» (Мала енциклопедія етнодержавознавства, 1996, с. 91). Мова йде про те, що представники певної спільноти мають подібні світоглядні уявлення та моделі поведінки, у яких

простежуються закономірності, обумовлені спільністю їхніх життєвих позицій. Ментальність – це цілісна система духовних принципів і механізмів, яка не є простою сукупністю форм суспільної свідомості, таких як релігія, наука чи мистецтво, а виступає своєрідним відображенням реальності, що складається під впливом історичного розвитку етносу, його способу життя та середовища існування (Проблеми теорії ментальності : проект «Наукова книга», 2006, с. 110).

Ментальність не є винятково психологічним явищем, а має буттєвий статус в історико-культурній практиці етносу та характеризує його через прояви самосвідомості, поведінкові стереотипи, форми мислення та почуття. Основою ментальності є архетипи. Поняття «архетип» відображає архаїчність та початкову наявність установок, що об'єднують величезну кількість індивідуальних досвідів, створюючи картину буття етнічної спільноти» (Кара-Васильєва, 2002, с. 115). «Архетипи, чия найглибша природа недосяжна досвіду, є осадом психічної діяльності всієї лінії пращурів, мільйон разів повтореним накопиченим досвідом органічного життя взагалі. У цих архетипах, таким чином, втілено весь досвід, який мав місце на цій планеті з первісних часів, писав К. Юнг. – Архетипи, як русла рік, висихають, коли вода залишає їх. Але вони можуть наповнитися знову вируючим повноводним потоком» (Сабол, 2013, с. 13). В історії етносів архетипи займають конструктивну роль, підтримуючи зв'язок між поколіннями, епохами, та культурами. Доки народ залишається цілісним історичним суб'єктом, що посідає своє унікальне місце у світі, доти існує його ментальність.

Дослідження взаємовпливу ментальності й традиційно-побутової культури етнічної спільноти має вагоме значення, оскільки протягом століть формувалися цінності, що стали основою духовного і матеріального життя народу. Землеробство, як основний вид господарської діяльності, впродовж тисячоліть визначало напрямки розвитку усіх сфер соціально-культурного життя, адже українська традиційно-побутова культура формувалася на культі землі та праці, пов'язаній із її обробитком. Це знайшло своє відображення у світосприйнятті українців, їхніх ментальних рисах, матеріальній і духовній спадщині та народному

мистецтві. Ментальна структура етносу полягає в усвідомленні своєї історико-генетичної єдності. Головну роль у її формуванні займають природно-кліматичні та географічні умови, а саме простір, що забезпечує уклад життя етносу. Активна праця сприяла вдосконаленню художньої творчості та усвідомленню людиною навколишнього світу.

Невід'ємною складовою у становленні особистості представника етнічної культури та формуванні його ментальності постає народна вишивка. Вишивка є носієм глибокого змісту: вона передає думки, почуття та емоції людини, втілює образи природи, міфологічні уявлення, звичаї та вірування наших предків. Колективний досвід був відображений у складній мові вишивального мистецтва, яке стало важливою частиною народного світогляду. Композиційні особливості, колористика та орнаментальні мотиви вишивки відображають характерні ознаки певного етносу. Як зазначає Т.В. Кара-Васильєва: «Вивчення народної української вишивки закономірно входить в коло проблем національної культури, історії, етнографії, освіти, соціології, психології, бо її знаковість, сакральне значення, семантика допомагають нам у своїй українській самоідентифікації. Це ті закодовані письмена, які читаються в наших вишиванках і допомагають нам усвідомлювати свою належність до свого етносу, засвідчують невмирущі. життєствердні сили, допомагають у формуванні етнічної свідомості» (Кара-Васильєва, 2002, с. 19).

Філософія світогляду українського народу впродовж різних історичних періодів свідчить, що разом з оберегами та амулетами, які виготовлялися з каменю, дерева, та глини, вишиті рушники та жіночі й чоловічі сорочки оздоблені вишивкою також вважалися символами захисту. Елементи вишивки слугували оберегами, захищаючи від різного роду лиха – від неврожаю чи посухи до нещастя і хвороб. Різноманітні кольори та мотиви наділялися особливою енергетикою, впливаючи на навколишній простір і життя людини. Українці глибоко вірили в надприродні сили, символи та магію і могли навіть несвідомо закласти щось у вишивку. Усі емоції, сподівання та фантазії людини впливали на візерунки, якими вона прикрашала такі речі як вишитий рушник чи вишита сорочка (Захарчук-Чугай, 1988, с. 17).

Вишивання мало ритуальне значення – до нього приступали у визначені дні, з чистими та світлими думками, наповнюючи свою працю позитивною енергією. Воно сприймалося не просто як робота чи ремесло, швидше магією, вмінням передати свою внутрішню енергію, закодувавши її на полотні (Стражний, 2008, с. 34). Дослідження процесу виготовлення повсякденного одягу, починаючи від підготовчих етапів (прядиння ниток, ткання, вибілювання полотна) і завершуючи вишиванням готового виробу, вказує на існування обрядових дій, що були спрямовані з метою захистити того, хто буде її носити, від можливих негараздів, зокрема від впливу «нечистої сили» (Мала енциклопедія етнодержавознавства, 1996, с. 127). Примітно, що слово «вишивка» походить від слова «вишній», яке означає божественний, і перекладається на грецьку як «космос». Може саме тому дослідники цього давнього мистецького промислу пов'язують його з певними захисними властивостями або як послання предків своїм нащадкам.

Жінки не повторювали чужі орнаменти, не переносили їх з інших виробів чи схем. Майстрині володіли «мовою» орнаментального письма та за допомогою кольорів, ліній і візерунків створювався неповторний виріб, закодований на щасливу долю для себе чи близької людини. Завершення роботи над сорочкою супроводжувалося особливим обрядом «закривання», що включав залишення в потаємному місці – «замочка» – для захисту від чужого ока. Іноді майстриня не могла «закрити» вже готову сорочку, що свідчило про порушену гармонію в процесі її створення (Стражний, 2008, с. 78). Готова сорочка сприймалася як жива істота, яка формує навколо себе особливе енергетичне поле, що має гармонізуватися з тілом її носія. Щоб правильно «закодувати» сорочку, потрібні лише чисті наміри та любов, а внутрішнє відчуття підсвідомо підказує, як саме слід вишивати. Недаремно вважалося, що не кожна жінка чи дівчина могла займатися вишиванням, адже тим, чиї думки та почуття не були налаштовані на вищу гармонію, ця сакральна майстерність не відкривалася. Вони могли лише відтворювати зразки інших узорів, але використання чужого візерунку для сорочки означало прийняти чужу долю (Чумарна, 2008, с. 136).

Тисячоліттями у народному мистецтві формувалися навички абстрагування і створення складної абстрактно-знакової системи відображення дійсності. Геометричний орнамент, який активно використовувався в різних видах декоративного мистецтва, найвищого рівня художньої майстерності, досяг саме у вишивці. В орнаментах вишивки яскраво проявляється прагнення народу до краси, гармонії форм і кольору, а також тонке відчуття ритму та композиційної цілісності (10). Орнаментальні схеми, зберігаючи зв'язок із минулим, протягом століть збагачувалися та видозмінювалися відповідно до соціально-культурних умов. Як можливий етнічний маркер, орнамент є культурно-історичним феноменом, у рамках якого на різних етапах розвитку етносу формувалися власні символічні системи, засновані на основі усталених знаків. І ці символічні системи відігравали значну роль у становленні світоглядних орієнтирів і етноментальних характеристик (Гоцалюк, 2018, с. 10).

Сакральна геометрія української вишивки містить глибокий символізм, пов'язаний із природою і космосом. Ці лінії, кола, ромби, спіралі – не просто геометричні форми, а давні символи, коріння яких сягає ще тих часів, коли наші пращури мали магічний зв'язок зі світом природи. Символи Землі, Сонця, Всесвіту служили нашим пращурам для малювання своєї долі, відображаючи ці образи на тканині й полотні, виписуючи ці прадавні знаки як обереги, як коди свого роду. У книзі Марії Чумарної «Код української вишивки» зазначається: «Праукраїнці знали щось дуже глибинне і велике про потаємний зв'язок людини в її триєдиній природі зі своїм Творцем: фізичній, духовній і ментальній. Тому вся наша звичаєва культура закодувала цю прадавню мудрість. Бо уже при народженні дитини їй дарували символічну «сорочку» у вигляді чотирикутного відрізка білого полотна (полотно – від поля) і це полотно називалося крижмою (дорогою світла, благословенням чистотою любові). І «поле» новонародженої дитини мало бути чистим, готовим до ясного засіву долі» (Стражний, 2008, с. 169).

Сучасна людина не знайома з давніми ритуалами наших предків, але вона несвідомо відтворює геометричні візерунки, тим самим виражає давні ментальні коди у своїй душі. Ці символи

є не випадковими, а виходять із внутрішніх джерел індивіда. Вони народжуються з універсальних потреб людини та втілюють у собі принципи мови архетипів і є невіддільними з фізичним і духовним життям людини. Орнаментальна мова архетипів є первісним відбитком людської свідомості та притаманна різним культурам. Людина інтуїтивно обирає для себе узори, з певними комбінаціями форм й кольорів, які резонують з її внутрішнім світом. Споглядаючи форми та барви навколишнього світу, людина підсвідомо «виявляє» ті узори, ті форми, ті кольори, котрі мають глибоке значення саме для неї.

Символіка вишиванок нагадує мереживо променів невидимого світла, що проникає у наше тіло через точки рунічного тайнопису: вона структурує енергетичний потік, захищає від проникнення негативних сил, та сприяє гармонії з навколишнім світом. Якщо людина усвідомлює значущість цих захисних знаків і вміє ними правильно користуватися, то її природна сила максимально самореалізовується. Цей індивідуальний «орнамент» людського «Я» відображає вібрації простору, у якому людина існує та творить. Попри, те, що останні два століття в українському орнаментальному мистецтві були часом еклектичної руйнації архетипів, однак гармонія вишивки завжди залишається відображенням

внутрішнього світу майстрин (Нікішенко, 2000, с. 83).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Народне декоративно-прикладне мистецтво ґрунтується на безперервному передаванні локальних і загальних художніх особливостей які, зберігаючи свою автентичність, постійно збагачуються новими елементами. Завдяки цьому воно не лише зберігає культурну ідентичність народу, а й відіграє важливу роль у формуванні його світогляду, духовності та естетичних цінностей. Вишивка, як результат матеріальної та духовної культури багатьох поколінь, відображає генетичну пам'ять народу та формує його ментальність. Коли людина занурюється у вивчення глибинних значень і символів народної вишивки – це сприяє її самоідентифікації та духовному збагаченню. Дослідження народної вишивки є важливим в контексті вивчення етногенезу, етнокультурних зв'язків і менталітету українського народу, а також для аналізу сучасних соціо-культурних процесів. Перспективи подальших досліджень в цій галузі полягають в тому, щоб продовжити вивчення інших жанрів декоративно-прикладного мистецтва, адже в сучасних умовах особливо актуальним стає питання збереження культурної спадщини у її автентичних формах поряд із відкритістю до нових художніх проявів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гоцалюк А. А. Збереження традицій в сучасному українському декоративно-прикладному мистецтві. *Міжнародний вісник: культурологія, філологія, музикознавство*. 2018. Вип. II(11). С. 9–14. URL: <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=825500>; http://nbuv.gov.ua/UJRN/mvkmf_2018_2_4
2. Захарчук-Чугай Р. В. Українська народна вишивка. Західні області УРСР. Київ : Наукова думка, 1988. 191 с.
3. Кара-Васильєва Т. Історія української вишивки. Київ : Мистецтво, 2008. 464 с.
4. Кара-Васильєва Т. Українська вишивка. Київ : Либідь, 2002. 260 с.
5. Костюк Л. Етноментальний аспект українського декоративно-прикладного мистецтва як складової частини художньої культури. *Молодий вчений*. 2020. № 9(85). С. 167–171. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-9-85-36>
6. Мала енциклопедія етнодержавознавства / Нац. акад. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького ; [упоряд. Ю. І. Римаренко]. Київ : Генеза, Довіра, 1996. 942 с.
7. Нікішенко Ю. І. Обрядово-міфологічний рівень побутування вишивки на одязі. *Магістеріум. Культурологія*. Київ : Стило, 2000. Вип. 5. С. 83–89. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/13898>
8. Проблеми теорії ментальності : проект «Наукова книга» / Нац. акад. наук України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; відп. ред. М. В. Попович. Київ : Наукова думка, 2006. 403 с.
9. Сабол Д. М. Вплив української народної вишивки на етнічну свідомість. *Україно моя вишивана : етнокультурний та освітньо-виховний потенціал української вишиванки*: зб. тез Всеукр. наук.-практ. онлайн-конф., 21 трав. 2020 р. Київ : Педагогічна думка, 2020. С. 117–120. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/32953/>
10. Сабол Д. М. Психологічний феномен української народної вишивки. *Психологічні науки: проблеми і здобутки*. 2013. Вип. 4. С. 172–185. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pnpz_2013_4_16

11. Стражний. О. С. Український менталітет : ілюзії, міфи, реальність. Київ: Книга, 2008. 366 с. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/423267.pdf
12. Чумарна М. Код української вишивки. Львів : Априорі, 2008. 192 с.

REFERENCES:

1. Hotsaliuk A. A. (2018). Zberezhennia tradytsii v suchasnomu ukrainskomu dekoratyvno-prykladnomu mystetstvi [Preservation of traditions in contemporary Ukrainian arts and crafts]. *International Bulletin: Cultural Studies, Philology, Musicology*. Issue II (11). P. 9–14. URL: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=825500>; http://nbuv.gov.ua/UJRN/mvkfm_2018_2_4 [in Ukrainian].
2. Zakharchuk-Chuhai R. V. (1988). Ukrainska narodna vyshyvka. Zakhidni oblasti URSR [Ukrainian folk embroidery. Western regions of the Ukrainian SSR]. Kyiv: Naukova Dumka. 191 p. [in Ukrainian].
3. Kara-Vasylieva T. (2008). Istoriia ukrainskoi vyshyvky [History of Ukrainian embroidery]. Kyiv: Art. 464 p. [in Ukrainian].
4. Kara-Vasylieva T. (2002). Ukrainska vyshyvka [Ukrainian embroidery]. Kyiv: Lybid. 260 p. [in Ukrainian].
5. Kostiuk L. (2020). Etnomentalnyi aspekt ukrainskoho dekoratyvno-prykladnoho mystetstva yak skladovoi chastyyny khudozhnoi kultury [Ethnomental aspect of Ukrainian decorative and applied art as a component of artistic culture]. *Young scientist*. № 9(85). P. 167–171. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-9-85-36> [in Ukrainian].
6. Mala entsyklopediia etnoderzhavoznavstva [Small Encyclopedia of Ethnostate Studies] / National Academy of Sciences of Ukraine, V.M. Koretsky Institute of State and Law ; [edited by Y. I. Rymarenko]. Kyiv : Genesis, Dovira, 1996. 942 p. [in Ukrainian].
7. Nikishenko Yu. I. (2000). Obriadovo-mifolohichniy riven pobutuvannia vyshyvky na odiazi [Ritual and mythological level of embroidery on clothes]. *Magisterium. Master's Degree in Cultural Studies*. Kyiv: Stylos. Issue 5. P. 83–89. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/13898>. [in Ukrainian].
8. Problemy teorii mentalnosti : proekt “Naukova knyha” [Problems of the theory of mentality : the project “Scientific book”] / National Academy of Sciences of Ukraine, G.S. Skovoroda Institute of Philosophy; edited by M.V. Popovych. Kyiv : Naukova Dumka, 2006. 403 p.
9. Sabol D. M. (2020). Vplyv ukrainskoi narodnoi vyshyvky na etnichnu svidomist [Influence of Ukrainian folk embroidery on ethnic consciousness]. *My embroidered Ukraine: ethno-cultural and educational potential of Ukrainian embroidery: collection of abstracts of the All-Ukrainian scientific and practical online conference*, May 21, 2020. Kyiv: Pedagogical thought. P. 117–120. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/32953/>. [in Ukrainian].
10. Sabol D. M. (2013). Psykholohichniy fenomen ukrainskoi narodnoi vyshyvky [Psychological phenomenon of Ukrainian folk embroidery]. *Psychological sciences: problems and achievements*. Issue 4. P. 172–185. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pnpz_2013_4_16. [in Ukrainian].
11. Strazhnyi. O. S. (2008). Ukrainskyi mentalitet : iliuzii, mify, realnist [Ukrainian mentality: illusions, myths, reality]. Kyiv: Knyha. 366 p. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/423267.pdf. [in Ukrainian].
12. Chumarna M. (2008). Kod ukrainskoi vyshyvky [Code of Ukrainian embroidery]. Lviv: Apriori. 192 p. [in Ukrainian].